

פורים שפיל

דרוש על מגילת אסתר

מיכאל מנקין

ירושלים התשפ"ד
© כל הזכויות שמורות למחבר ולבני אברהם
Shalomveshivion@gmail.com

עריכה: דביר ורשבסקי
עיצוב, איור ועימוד: אסתי שושן

מיכאל מנקין

פורים שפיל

דרוש למגילת אסתר

”תנו רבנן: משחרב הבית בראשונה נתקבצו כיתות כיתות
של פרחי כהונה ומפתחות ההיכל בידן ועלו לגג ההיכל
ואמרו לפניו, ”רבוננו של עולם! הואיל ולא זכינו להיות
גזברין נאמנים יהיו מפתחות מסורות לך וזרקום כלפי
מעלה, ויצתה כעין פיסת יד וקיבלתן מהם והם קפצו
ונפלו לתוך האור”

(מסכת תענית כ”ט א’)

איך אכין את עצמי למצוות שמחת חג הפורים אם כבר חודשים אני מסתובב מיואש? מאז שמחת תורה אני מרגיש בבור, לא מצליח להבחין בין ימיני לשמאלי, בעצב עמוק על אירועי הדמים של שמחת תורה, ועל עמי שבצרה. דבר מוזר, חרדה שמתממשת. שנה ואף יותר שאני מסתובב בתחושה שמהו נורא הולך לקרות. והנה בשמחת תורה הדבר קרה. מה קורה אחרי חרדה שמתממשת, כשהגרוע מכל קרה? מסתבר שהחרדה נשארת, אך נוסף עליה עצב עמוק. החרדה משתקת מעשייה, והעצב משתק את המחשבה. האלימות שהופנתה כלפי יהודים בשביעי באוקטובר הייתה סדיסטית כל כך, והאלימות מאז השביעי באוקטובר, עם הזמן, נהייתה גם היא קשה מנשוא. בור.

בחודשים האחרונים מצאתי את עצמי מעבר

לאוקיינוס, באמריקה הרחוקה. המרחק מן המתרחש בארץ אמנם מקל על תחושת האיום הפיזי, אך מקשה בכל הקשור לבדידות. אני לא חי את הרגשות של חברי בישראל, לצפות בכאב שונה מלחוש אותו. חודשים רבים אני מתגעגע לירושלים ולחבריי שם ורוצה להתעצב איתם בחינת צרת רבים חצי נחמה. והנה משנכנס ראש חודש אדר ב' התחלתי לחשוב שאם צרת רבים חצי נחמה, אזי שמחת רבים נחמה שלמה, וכמה הייתי רוצה להיות בביתי שבארץ ישראל ועם חבריי ולנסות לשמוח איתם ובעיקר להתנחם עמם. מכיוון שנבצר ממני להיות בביתי שבארץ, ראש חודש אדר דמה לראש חודש אב והמעטתי בשמחה.

בין ראש חודש אדר לחג הפורים התחילו לעלות בי חששות. ככל שימי אדר עברו, הבנתי שאחגוג מחוץ לחומה וביום אחר. כיצד אוכל לקיים את

מצוות היום? פורים קשה במיוחד השנה. גם בישראל, קשה לקיים את מצוות הלא-תעשה של איסור מספד וקשה לברך "על הניסים שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה". אך לקהילה יש משמעות וחבריי הטובים בארץ וברצוני לשלוח דווקא להם מנות, לקרוא איתם את המגילה ולסעוד איתם את סעודת הפורים. ובתוך כך מתגנב חשש על ההתבסמות. ידוע שחייב אדם להשתכר בפורים, אך כיצד להשתכר כשמשך חודשים אני מתנהל באופן לא יציב?

ימים ספורים לפני החג, בעודי מתלבט כיצד לקיים את מצוות פורים, פגש בי יהודי מקומי שלא הכרתי אך כיפה לראשו וכיפה לראשי ולכן פתח איתי בשיחה. הוא סיפר לי על מסורת של משתה ופורים-שפיל שכונתי שחברי הקהילה משקיעים בו מאד והשנה הזמינו בדחן לטובת העניין. נוסף על כך, פורים-שפיל השנה יהיה

מיוחד במינו שכן הוא יעסוק בישראל. הייתי סקרן. הבטחתי שאבוא.

המשתה התקיים על גג בניין במרחק הליכה מביתי. כיוון שאינני צריך לנהוג החלטתי להקדים במצוות החג ולשתות לפני המשתה. ממילא כולם ישתו, והמשקה יעזור לי להתחבב על הבריות ואולי גם לבריות להתחבב עליי.

בהגיעי לבניין, הבנתי שטעיתי. אלה לא חבריי, מה לי ולהם. הגוף כבר רווה אלכוהול ורציתי להיות לבד, אבל כבר נתקבצו כיתות כיתות של יהודים אמריקאים ומגילות אסתר בידן ועלו לגג הבניין. משראו אותי הזמינו אותי להצטרף. בחוסר חשק עליתי איתם במדרגות.

...

במסיבה מטעמים כיד המלך. אנשים צוחקים

וחוגגים. מוזיקה רועשת. אורה ושמחה וששון ויקר. איפה הם ואיפה אני. אני ניגש לשולחן המשקאות ומוזג לעצמי כוס ויסקי יפני, ויסקי שאמריקאים אוהבים במיוחד. אולי אוכל להיכנס לאווירת ושמחת בחגך. אינני מצליח. לפעמים באים אליי אנשים טובים ומחבקים אותי, מציגים את עצמם ומצטערים בצערי. אך עולם הפוך. דווקא כשמחבקים אותי אני מרגיש בודד יותר, משתוקק לחזור למשפחתי ולחבריי. "מה שלומם" שואלים הסובבים אותי בכנות רבה ובעצב. השאלות מרחיקות אותי. אני שב אל שולחן המשקאות ושותה עוד קצת, משתדל להיות לבד. כמה כבר שתיתי, איני זוכר.

אדם המחופש לליצן ניגש למיקרופון ומבקש מכולם להתיישב. "שמי אליקום פסטריגוסה" הוא מכריז בחיוך, "הבדחן שלכם להערב. שבו במקומות המיועדים לכם!" שתי קבוצות כיסאות

מפרידים בין הליצן וביני. מעל קבוצה אחת השלט
"יהודים בעד ישראל!". מעל הקבוצה השנייה -
"יהודים נגד ישראל!" הנוכחים בוהים אחד בשני
בפליאה אך מתיישבים איש איש על כסאו.
"הנה תראה אותו", ידעתי שהוא יתישב בצד
של הנגד", זורק יהודי אחד מסיעת ה"בעד"
לחברו. "עכשיו אתה נגד?! כשאחינו צריכים
אותנו יותר מכל? תתבייש לך!". היהודי בסיעת
הנגד מתבייש לרגע. אבל חברו לסיעת הנגד לא
נשאר חייב. "אנחנו בחרנו 'נגד' מתוך תורתנו!
תתבייש לך אתה בעצמך!" "Shame! Shame!" חברי
הסיעה האחרים צועקים פה אחד "Shame! Shame!"
סיעת ה"בעד" צועקת גם היא. "אתם נגד מתוך
התורה? אנחנו בעד מתוך התורה! ארורים אתם,
ארורים, זרע המן עצמו! יהודים עם שנאה עצמית!
"Shame! Shame!". ומולם, "אנחנו זרע המן? אתם
זרע עמלק!" וכך אלו מול אלו. אליקום צוחק

בקול רם, צחוק כבד שמשקיט את הקהל. "פורים שמח! נכנסתם לאווירה יותר מהר ממה שאני אפילו יכולתי לדמיין! שנתחיל?" אליקום קופץ על דרגש קטן ומסלסל בטעמי המקרא של פורים: "ברוכים הבאים לפורים-שפיל על ישראל!"

הראשון מסוגו As far as I can Tell

מחזה שמח? מגילה עצובה?

נצטרך לחכות עד סוף ההצגה

וכדי להבין אם נקמת עמנו הוא סיפור מצווה

או חטא

נתחיל ישר מפרק ט!"

עיני אליקום פוגשות בעיניי. אני בשולחן המשקאות, צופה מן הצד. המרתני את כוס הוויסקי בבקבוק טקילה חצי מלא. החצי השני כבר נמצא בבטני.

"נו, אתה נגד או בעד,

תגיד לי באיזה צד אתה, ובאיזה צד גאד!"
אין לי כוחות למשחקים האלה: "באיזה צד
אני? אני שיכור. ולכן אעדיף ברשותך להישאר
מאחור". אני מבסוט מהבדיחה ומהבריחה. "אבל
לא תראה כלום משם", עונה הליצן, לרגע יוצא
מתפקידו כמנחה הערב.

פתאום אני שם לב. אין במה. איפה הפורים-
שפיל? הכיסאות מגיעים עד קצה הבניין הגבוה.
אם אליקום יצעד שלושה צעדים לאחור, הוא
ייפול. הוא מבחין בסקרנותי ומחייך. "בוא...
בוא..." אני לוקח את הבקבוק והמגילה ומתקרב
לקצה הגג. הליכתי קשה מרוב אלכוהול. כדי לא
ליפול, אני נשען על הכיסאות בדרכי, לפעמים
בצד שמאל ולפעמים בצד ימין. יש כמה כיסאות
פנויים בכל צד אך אני לא רוצה לשבת עם
הסיעה הזו ולא עם הסיעה שמנגד. אני רוצה
להתקרב להצגה.

בקצה הגג אני מבין. מולי אוקיינוס. מאחוריו ארץ ישראל. ביתי. שם עמי. שם ההצגה. הקהל נהיה שקט. אני מתיישב על קצה הגג, רגליי מיטלטלות מעבר לאדן, טקילה בידי האחת ומגילה ביד השנייה. לידי מתיישב אליקום, שר בטעמים כדי שכל הקהל ישמע וייצא ידי חובה: "ובשנים עשר חדש הוא-חדש אדר, בשלושה עשר יום בו, אשר הגיע דבר-המלך ודתו, להעשות: ביום, אשר שברו איבי היהודים לשלום בהם, ונהפוך הוא, אשר ישלטו היהודים המה בשנאיהם. נקהלו היהודים בעריהם, בכל-מדינות המלך אחשורוש, לשלח יד, במבקשי רעתם; ואיש לא-עמד לפניהם, כי-נפל פחדם על-כל-העמים. וכל-שרי המדינות והאחשדרפנים והפחות, ועשי המלאכה אשר למלך--מנשאים, את-היהודים: כי-נפל פחד-מרדכי, עליהם. כי-גדול מרדכי בבית המלך, ושמעו הולך בכל-המדינות: כי-

הָאִישׁ מְרַדְּכִי, הוֹלֵךְ וְגָדוֹל. וַיְכּוּ הַיְהוּדִים בְּכָל-
אֵיבֵיהֶם, מִכֶּת-חָרֵב וְהָרֵג וְאֶבְדָּן; וַיַּעֲשׂוּ בְשָׂאֵיהֶם,
כְּרָצוֹנָם...

כיצד נראה רצונם?

ובכן, הביטו! לשם!"

אליקום מסתכל אליי ושנינו פונים אל
המתרחש מולנו. אני שיכור ולא זוכר
הכול, אבל כמה סצנות זכורות בכל זאת:

...

אור יום, השמש בשיאה, צובעת את הארץ בצבעי
צהוב חום. רעש הפגזות. בית ריק שתושביו
מנועים מלחזור, קומה אחת. אולי מדובר בבית
פלסטיני בעזה, ואולי בבית ישראלי בעוטף.
המרחק והשיכרון מערפלים את חושיי ואני לא
מזהה בוודאות. האם אמצא רמז? אני לא מצליח.
צבעי הקיר אפורים-לבנים, גינה קטנה, צנועה,

בחוץ. כיון שהבית ממילא ריק, החיילים הופכים אותו לבסיס. את הבית כיסו בבדי הסוואה, כמעין פרוכת. כיוון שזהו בסיס ארעי שהפך לקבע ותושבי הבית הקודמים לא קבעו בו מזוזה, החיילים קבעו בו מזוזה. כדי להדר במצווה קבעו בכל משקוף מזוזה מהודרת. בחנוכה העמידו חנוכיית ענק על הגג כדי לפרסם את הנס. את החנוכייה כיסו ברשתות הסוואה כדי לבלבל את האויב. את תמונות המשפחה על קיר הסלון הורידו, וריססו מנורה גדולה נוספת כדי שיוכלו להתפלל "למנצח" בכוונה יתרה. על הקיר הנגדי ריססו את המילה "נקמה" כדי לזכור עבור מה הם נלחמים. את בגדי הארון הקטן פינו כדי להניח בו ספר תורה שישמש לתפילה בימי שני וחמישי ובשבתות ובראשי חודשים. את צבע קיר המזרח קילפו, זכר לחורבן בית המקדש. אבל בביזה לא שלחו ידם.

...

גלי אבנים פזורים, קיר תמך בודד, מחורר, צבעו אפור. גל-עד לבית חולים ששכן שם לפני כמה חודשים. שעת ארוחת ערב. בחורבת בית החולים איש בשנות החמישים לחייו, לבוש חליפה. לחליפה עבר מכובד, גם לאיש. אך שניהם מלוכלכים, מלאי קמטים. נראה שפעם היה לו שפם, אך לא התגלח זמן רב וזיפי זקנו מדביקים את הפער. תיכף יהיה לו זקן מלא. הוא ישוב על הקרקע על ברכיו, שכפות ידיו גם הן על הקרקע, חצי משתחווה לכיוון הקהל הצופה בפורים-שפיל. מרחוק הוא נראה כמו אדם המחופש לחיה, או אולי כמו חיה עם בגדי אדם. הבעות פניו הן המזכרת היחידה מעברו. על הבעות פניו הוא שומר מכל משמר. לכן פניו חתומות.

ישנו חבל, מעין קולר עבה וגס כרוך לצווארו. צידו השני של החבל קשור לרגל של כיסא פלסטיק, עליו יושב לוחם ולידו חבורה שאוכלת ארוחת צהרים פשוטה, ירקות ופיתות. הם זורקים שאריות לאיש עם החליפה. הוא זולל את מה שנזרק אליו מהרצפה. כמה מטרים משם, על החול, כלבים תועים קורעים בשר מגופה שאי-אפשר לזהותה.

...

בניין מגורים בן חמש קומות. פשוט למראה. שעת ערב. האם זה בניין בראשון לציון? אולי ברפיח? המרחק והשכרות שוב משטים בי. המשפחה מתגוררת חודשים בבית שאינו ביתם. לאב אין עבודה ולאם אין עבודה והילדים חסרי מעש. סלון החדר צפוף ומבולגן, ערמות בגדים זרוקות על הספה וצעצועים על הרצפה.

הילדים מתגעגעים לביתם ואינם יודעים מתי ישובו. האם לוחשת לאב: האם ביתם עדיין ביתם או שביתם החדש הוא הגלות. האב עונה שהם בני מזל, שלשכניהם היה פחות מזל. השכנים החדשים משתדלים לדאוג להם. הם פליטים בארצם. לידם חיים עוד פליטים בארצם ועוד פליטים בארצם ועוד פליטים בארצם. ערי ענק של פליטים בארצם. האם לוחשת לאב: "מה היא ארצנו אם כולנו פליטים בתוכה?"

רכב קטן נוסע ליד הבניין. הנהג וחברו מאטים ומסתכלים על הצעצועים הפזורים בכניסה. אולי ילדיהם ישמחו לצעצוע? הם מחלטים לוותר ולהמשיך לנסוע.

...

על הגג מתפתחת שיחה. יהודייה מסיעת ה"בעד" אומרת בקול ידעני: "סוד המגילה הוא שפרק

ט טבעי ואף אנושי, ולכן היהודים צודקים!". יהודי מסיעת ה"נגד" עונה: "סוד המגילה הוא להקשיב לפנטזיות של אלו החיים תחת דיכוי, ולכן הערבים צודקים!". יהודי שלישי מציע שהמגילה מלמדת אותנו כיצד לפגוע רק באלו שניסו לפגוע בנו. כמו שעושים בישראל. יהודייה רביעית עונה: המגילה מלמדת אותנו לפגוע רק באלו שניסו לפגוע בנו -- בדיוק לא כמו שעושים בישראל. "צריך למחוק את פרק ט!" זורקת מישהי. "צריך לקדש את פרק ט!" עונה מישהו. אני צופה בביתי ולא מצליח לראות דבר פרט לסבל.

...

רצועת חוף. השמש עולה הרחק במזרח. בניין אפור מביט אל חוף מולו. צילו לכיוון הים. הוא

שרד כמה הפצצות ועדיין עומד, כפוף, כאילו משתחוה אל הים הכחול-אפור שמולו. הכפיפות קשה לו. "שימנו כגויי הארצות ושימנו כמשפחות האדמה", הוא מתחנן. לידו חצאי בניינים ורבעי בניינים, וערמות אבנים שפעם היו חבריו והכילו בתוכם חיים. עכשיו הם שבורים ומפורקים. הוא שואף להזדקף שוב, אבל רק בני אדם יכולים להזדקף שוב, לפעמים. הוא עצמו מתמוטט ואבניו מתפזרות אל החוף ואל הים.

...

"עד כאן הפורים-שפיל! לכו הביתה! "מכריז אליקום. "אבל המגילה לא נגמרה!" צועקים מהקהל. אליקום קופץ ומזכיר שהשעה מאוחרת. "הרי ודאי יש לכם דברים אחרים לעשת הערב." הקהל מתחיל להתפזר. כמה ממארגני המסיבה

עורמים את הכיסאות לערמה גבוהה ומזיזים אותה לצד הגג. האוכל נאכל והאלכוהול נשתה והחוגגים יורדים במדרגות.

אליקום נשאר עומד, צופה אל האופק. אני עדיין יושב. "ואתה? מה חשבת על הפורים-שפיל?" הוא שואל אותי.

אני עונה לו. "ראיתי רק עצב."

אליקום הסתכל עליי, חיוך מרוח על פניו ואמר "שכוייח! יצאת ידי חובת החג, בחינת חייב אינש לבסומי עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי! ומצווה מהודרת לא לדעת עד כדי כך שלא ברור לך מי הוא המן ומי מרדכי, ולא רק מי ברוך ומי ארור. וזהו ונהפוך הוא אמיתי. שענג הוא נגע." אני מסתכל אל השמים וצועק "אבל מה עם הצד שלי? ומה עם שמחת החג שלי?!" על הרצפה מגילת אסתר, אני מרים אותה ומנענע באוויר.

אני מחכה ליד שתצא מהשמים. גם סוף עצוב הוא סוף. אך אני ואליקום לבד על הגג, מסתכלים אל השמיים, אל הבמה הרחוקה. יד לא באה. אליקום מסתכל עליי ולוחש "יד לא תבוא כשם שהקדוש ברוך הוא אינו מופיע במגילה. השמחה היא שלנו והעצב הוא שלנו. היד המושטת מעלה היא שלנו.

"כתב רבינו יונה, "שתי מידות אלו הרעות, זדון ויהיר, שתיהן נכלו בלץ. וזד - הוא המדבר רע על חברו ומבזה אותו בפני העולם, ואין בעולם זדון כזה, שרוצה שכל העולם ישנאהו, ולא די לו בשנאתו אותו. ויהיר - הוא במחשבה שאין אדם נחשב לפניו לכלום, ומדבר עליו בדרך הביזיון". זדון ויוהרה, תולדות הליצנות, הם הבוז והשמחה לסבלו של האחר. מי שהופך שמחה לליצנות, כמוהו כהופך את הקב"ה לעגל הזהב. שמחת החג לא מבטלת את העצב, אלא מתקנת אותו

על ידי ראיית האדם שמולנו וביטול הגבולות בין איש לרעהו. ומי ייתן וכל משפחות הארץ יוכלו לחגוג עם בני משפחותיהם הנתונים בצרה ובשביה ולפגוש את רעיהם ולהקל על אביוניהם. והמקום ינחם את כולנו”.

לא כל דברי האמת הם דברי נחמה. עמדתי בקצה הגג, גזבר נאמן של המגילה שחלקיה הקשים הפכו למציאות וחלקיה המנחמים יתגלו מחדש בעתיד. הבטתי אל הרחוב שתחתי והנה הוא בוער באש. המגילה נותרה בידי. שהיתי עוד שעה קלה על הגג, באוויר הלילה הקר, וחזרתי לביתי.

...

השמאל האמוני

בני אברהם أولاد ابراهيم